UDK 33-05 Prasnić, J. ISSN 1330-0024

JELISAVA PRASNIĆ PRVA GOSPODARSKA SPISATELJICA U HRVATSKOJ

(JELISAVA PRASNIĆ, ERSTE WIRTSCHAFTSVERFASSERINI IN KROATIEN)

MIRA KOLAR-DIMITRIJEVIĆ

Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, 10000 ZAGREB, I. Lucića 3

Poseban otisak iz "Acta historico- oeconomica" 23-24/1996./97.

Zagreb, 1996./97.

ACTA HISTORICO-OECONOMICA, VOL. 23-24, STR.1-136, ZAGREB, 1996./97.

Znanstveni rad - Scientific work UDK 33-05 Prasnić, J.

JELISAVA PRASNIĆ PRVA GOSPODARSKA SPISATELJICA U HRVATSKOJ

MIRA KOLAR-DIMITRIJEVIĆ

Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, 10000 ZAGREB, I. Lucića 3

Jelisava Prasnić bila je prva gospodarska spisateljica u Hrvatskoj. Živjela je u Gradecu kraj Vrbovca, u Biškupcu kraj Varaždina i u Zagrebu. Bavila se sama gospodarstvom, te se okušala u proizvodnji svile, voća, vina, ... i, napokon, stoke. Usto je pokušala saznati kako se vodi gospodarstvo izvan Hrvatske, te je svoja saznanja i iskustva pokušala prenijeti na druge. Pokazala se istodobno kao velika dobrotvorka. Rad je uglavnom zasnovan na objavljenom tisku.

1.

Tijekom devetnaestoga stoljeća smatralo se da je ženama mjesto u kući i da nemaju pravo miješati se u javni i politički život. Pa ipak, u Hrvatskoj je bilo žena, poput Dragojle Jarnević, koje su pisale ali i žena koje su i pisale i vrlo se uspješno praktično bavile gospodarstvom. Među tim ženama svakako treba spomenuti Jelisavu Prasnić koju Antonija Kassowich Cvijić naziva "jednom od naših najvrednijih kajkavskih Hrvatica"[1], a Dragutin Hirc "biser-ženom" i ženom "koja si je svojim otadžbeničkim i požrtvovnim radom u našoj književnosti postavila trajan spomenik".[2] Budući da žene čine polovicu ljudskoga roda, pionirku naše gospodarske literature nikako ne bismo smjeli zaboraviti.[3]

2.

Jelisava Prasnić rođ. Bertić rođena je u Orehovici kraj Bedekovčine 1816. godine. Otac Josip Bertić bio je natporučnik, ali je napustio vojnu službu i od grofa Vojkffyja kupio malo imanje. Majka Regina potjecala je iz porodice Gregoricija.[4]

---

[1] **Antonija Kassowich-Cvijić**, Jedna sasvim zaboravljena zaslužna žena, **Jutarnji list**, 4472, 13. VII. 1924, str. 5. Inače, Cvijićkini članci nisu posve pouzdani ni vremenski ni faktografski, pa ih treba provjeravati.

[2] **Dragutin Hirc**, Jelisava Prasnička, uzor - domorodkinja. Napredak, 30, 20. X. 1894, str. 473.

[3] Možda je potrebno spomenuti da je u Sloveniji tek 1897. Ivan Trinka pozvao žene da pišu o praktičnim stvarima (**Slovenka**, 1897, br. 19, str. 5-8.)

[4] Jelisavin brat Vatroslav Bertić bio je prijatelj književnika Petra Preradovića, koji je zajedno s Jelisavom bio krsni kum njegovu sinu Milutinu. Bertić je poznat kao književnik. Napisao je djelo *Samouka. Pokus pervi* (Pešta, 1847), a bio je prijatelj Ognjeslava Utješenovića Ostrožinskoga. Pomogao je da se Preradović povuče s talijanskog ratišta 1848. i smjesti u Bojnome odsjeku Banskog vieća u Zagrebu, gdje je postao i Jelačićev povjerenik. Bertićeva kći Slava udata Antolek-Orešek pisala je također odgojne članke, a poznata je i po skupljanju prinosa za izgradnju Hrvatskog kazališta u Zagrebu. (**A. Kassowich-Cvijić**, Pokretačica hrvatske pučke knjige. Kalendar Danica za 1934, str. 94.)

Jelisava se udala oko 1840. godine za Franju Prasniča, kastelana gospoštije u Gornjoj Bedekovčini. Kasnije, zajedno s mužem, preselila se na nadbiskupsko dobro Gradec kraj Vrbovca. Tada je ono vođeno kao uzor dobro, a uzgajao se i dudov svilac jer je zagrebački biskup Juraj Haulik imao svilanu u Maksimiru. No 1848. ban Jelačić ukida kmetsku tlaku, pa su se u novim uvjetima teško snalazili i seljaci i veleposjednici. Mnogi gospodarski činovnici ostaju bez posla, što je zadesilo i Franju Prasnića, koji nakon duljeg traženja zakupljuje malo dobro u Biškupcu kraj Varaždina, gdje on i Jelisava pomažu seljacima savjetima, primjerom i poukom.

3.

Pisanje J. Prasnić u Gospodarskom listu 1853-1865. U vrijeme Bachova apsolutizma prestrukturirano je gospodarstvo na selu, pa je trebalo mnogo umješnosti da se otplaćuju preuzete obveze i prema državi i prema vlasniku zemlje. Jelisava poseže za najkonjunkturnijom gospodarstvenom granom u tom vremenu, svilarstvom, pa 1853. godine, kada je došla u Biškupec iz Gradeca, objavljuje svoj prvi članak na štokavskome narječju: "Kako da se u našoj domovini podigne svilarstvo?" Ona traži da se sjeme podijeli mnogo prije svibnja i traži uzroke zašto svilarstvo bolje ne uspijeva u našim krajevima. "Obično tamo svaka žena ili veći dio ženah hrani preko godišta po jedan, po pol ili po četvèrt (fèrtalj) lota; ali pri tome imade kojekakvih neprilikah: jedna nema dosta prostora, jerbo je soba pretèsna; drugoj neda jal i zavist družine: tretja nema kod svoje kuće posadjene dudovine i t.d. Ovi uzroci, čini se doduše, da su neznatni, ali su ipak uzroci glavni, zašto svilarstvo u nas toli slabo napreduje. A uzrok tih uzrokah jest ponajviše taj, da odhranjivanje kukacah nije posao i korist čitave kuće i porodice, nego je samo kao osebunjak (osobina, pèrčija) korist one osobe, koja odhrani kukce; a to se ni najmanje neslaže s patriarkalnim životom, kako ga ja razumem, jer kad se mogu skupno imati blago svake vrsti, a i ista perad i pčelci: nevidim zašto se nebi mogli i kukci skupni t.j. kućni imati?"[5] Ona, dakle, traži da čitava kuća (zadruga) ima koristi od svilarstva, te da se i vlast umiješa u te poslove. Smatra da općinska poglavarstva trebaju posaditi dudinjake, a zemaljska vlast imenovati nadzornike dudova koji će davati upute. Članak je pisan štokavski, što joj je, kao čistoj kajkavkinji, svakako stvaralo velike muke, te je morala uložiti mnogo truda da ga napiše. Tadašnji urednik **Gospodarskog lista**, vjerojatno Dragutin Rakovac, našao je shodnim napomenuti na dnu članka: "Ovo je, čini nam se, pèrva gospoja u našoj domovini, koja se na polju domaćega gospodarstva pojavila kao spisateljica. Pozdravljamo ju radosno sa sèrdačnim: 'Zdravo', a i u napredak ju molimo, da neušuti. Ima u gospodarstvu stvarih, u kojih je žensko oko bistrije, sud zreliji, a ruka vèštija, nego li muška." O istoj temi objavljuje i članak "Kako sam ja letos bube gojila", koji je našao mjesto u uvodniku **Gospodarskih novina**.[6] Sa svoje dvije rođakinje uzgajala je dudova svilca i 1853. godine i ostvarila korist od 14 forinta i 48 krajcara srebra, tvrdeći da je varaždinsko sjeme jednako kvalitetno kao i ono koje se dobavlja iz Milana za velik novac. Isto tako, piše i o golemim problemima i velikoj snalažljivosti koja joj je bila potrebna da uzgoji zdrava i lijepa svilena vlakna. Na poljoprivrednoj izložbi 1853. godine u Zagrebu izložila je 36 čaurica dudova svilca.

U članku "Kolika su vlastela bili dionici izloge" Jelisava kritizira veleposjednike koji su bojkotirali prvu poljoprivrednu izložbu u Zagrebu.[7] Odvažno postavlja pitanje

[5] **Gospodarski list**, 9, 26. II. 1853, str. 33-34, te br. 23, 4. VI. 1853. - Izviešće o svilenih čahoricah.

[6] **Gospodarski list**, 36, 3. IX. 1853.

[7] **Gospodarski list**, 20, 20. V. 1854. Dopis od 11. V. 1854.

zašto nisu sudjelovali, te odgovara: "Ako nisu htjeli dosta zlo: ako nisu imali čime, još gore. Krajišnici sirote, koji se gladom bore, poslaše nami, što imadoše, ter pokazaše, da kad im neplodna zemlja tako slabo trude naplaća, da im se žene rukotvorinami bave. Čini mi se, kao da su htjeli time, da opovrgnu onu potvoru, kojom ih kore nepoznati ljudi, da su tobož lienčine. Na koliko su si kod izloge osvietlali lice, to je mogo vidjeti svaki, ko je bio u Zagrebu."

Svoju nagradu od četiri dukata, koju je dobila na izložbi 1853. godine za vezeno laneno platno dijeli među četiri Krajiškinje, koje su izložile vezove a ništa nisu prodale.[8] Taj čin svakako je privukao pozornost uprave Gospodarskoga društva koje je Jelisavu izabralo za počasnog člana, što je bila rijetka čast u ono doba.[9]

Jelisava Prasnić 1854. godine objavljuje još članak "Ulje iz bučnih košticah"[10], dajući recept za izradu toga vrlo kvalitetna i odlična ulja koje se i danas izrađuje u jednoj malenoj varaždinskoj uljari.

Od 1855. do 1860. Jelisava Prasnić se ne javlja s člancima u **Gospodarskom listu**, jer očito Ljudevit Vukotinović, kao urednik, nije bio sklon objavljivanju njezinih napisa. Međutim, ona sudjeluje svojim svilenim izložcima i na bečkoj izložbi 1857, pa je tom prilikom dobila malu brončanu medalju.[11] Jelisava Prasnić vrlo uporno još i 1860. uzgaja dudove svilce u Biškupcu, ali traži da se normira cijena te da se koristi domaće sjeme, jer da je ono otpornije i bolje od sjemena što se uvozi. Tom se prilikom ona tuži na odnos činovnika prema seljacima prilikom otkupa. Slovak Bogoslav Šulek, koji je 1860. postao urednik **Gospodarskog lista**, objavljuje njezina pisma, pa joj je tako objavljeno i pismo od 3. srpnja 1860. u kojem se tuži: "Još nješto kod te prilike nemogu zamučati: da me uviek u srcu zaboli, kad slušam tužbe na naše siromaške seljane, da su lieni, da su glupi, da su nemarni, dočim se kod svake prilike osvjedočavam, **da je tu mnogo koje šta drugo krivo**, što naši seljaci nisu ono, što bi mogli i imali biti".[12] Primjerima pokazuje kako se manipulira seljačkim proizvodima i kako su niske cijene kada seljaci ponude svoju robu. Ona tom prilikom obećava pristup biškupačke općine podružnici Gospodarskog društva u Varaždinu, što je i provela, pa je krajem 1866. biškupačka općina član utemeljitelj Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva te je općina uplatila 100 forinti u fond društva.[13]

U vrijeme dolaska Josipa Šokčevića na bansku stolicu dolazi do bitne liberalizacije i modernizacije društva, pa Jelisava Prasnić ponovno može pisati u **Gospodarskom listu**. No tada ona više ne piše o svilarstvu s oduševljenjem kao ranije, jer je ono na području sjeverozapadne Hrvatske postalo vrlo nesigurna grana privređivanja, a zemlju, koje nije bilo previše u Hrvatskom zagorju, trebalo je iskoristiti bolje. Konkurencija Italije i Austrije bila je prevelika da bismo mi mogli biti konkurentni s našom svilom, a onda i bolest svilca i sve zahtjevnije poznavanje nauke o svilarstvu djeluju da se dudov svilac gotovo posve prestao uzgajati u Hrvatskom zagorju, iako ga Slavonija i dalje njeguje, što se odrazilo na ljepoti slavonske nošnje.

Jelisava Prasnić se javlja u **Gospodarskom listu** 1858. pismom u Sbornici podržavajući mišljenje Mije Skalara da treba učitelje pošteno plaćati, pa će oni više brinuti o gospodarskim brigama puka. Zanimljivo je da je Dragutin Hirc upravo taj članak

[8] **Gospodarski list**, 16, 22. IV. i 24, 17. VI. 1854.
[9] **Gospodarski list**, 28, 15. VII .1854, str. 126. Odluka upravnog odbora, donesena 31. V. 1854.
[10] **Gospodarski list**, 10, 11. III. 1854.
[11] **Gospodarski list**, 22, 30. V. 1857, str. 101.
[12] **Gospodarski list**, 28, 12. VII. 1866, str. 133.
[13] **Gospodarski list**, 7, 14. II. 1867.

smatrao izuzetno vrijednim, te ga je gotovo čitava objavio u učiteljskom časopisu **Napredak** četrdesetak godina kasnije.[14]

Godine 1859. javlja se Jelisava člankom "Čičoka u Hrvatskoj. Topinambour (krumpir)"[15]. To su napisi o novim poljoprivrednim kulturama, o novim mogućnostima koje se pružaju naprednom gospodaru. Od 1862. do 1865. napisala je ove članke: "Na što sve treba gledati, da dobijemo dobre muzare?[16]; "Kako sam sušila šljive?"[17]. Godine 1863. objavljuje članak "Shodni (potrebni) gospodarstveni strojevi" u kojem obavještava da je kupila gospodarske strojeve i da je u Pešti posjetila tvornicu gospodarskih strojeva i ljevaonicu Stjepana Vidača, te da je vidjela tvornicu za runjenje kukuruza, a sama je kupila sijalo za 18 forinta austrijske vrijednosti.[18] I 1864. je napisala članak "O rodovitosti voćakah", upozoravajući da voćke treba gnojiti da bi dobro rodile.[19]

U **Gospodarskom listu** zadnji se put javlja pismom od 28. studenoga 1865, opisujući svoje putovanje u Banatu. Navodi kako se u Banatu proizvodi škrobno brašno od pšenice i jedna vrsta tankog crijepa, s napomenom da i u Sv. Klari kraj Zagreba postoji odlična zemlja za proizvodnju cigle i crijepa. Prasnička piše: "Možebiti će mi se rugati, što nisam ništa drugo u Banatu opazila; ali tim budi rečeno, da sam ja budnim okom sve od Siska po bistroj Savi, pa do Zemuna motrila, pa i prieko u Beograd svratila, odkuda mutnim Dunajem do Bazijaša, a odanle željeznicom preko Bijele crkve i Vršca u Temišvar putovala, te si krasne vršačke vinograde zabilježila." Prasnička je u Banatu boravila mjesec dana i svoj izvještaj završava: "... i više sam putah povoda imala pomisliti, e ipak se pravom mogu ponositi liepom svojom hrvatskom domovinom." Njezino je zapažanje da se u Banatu mnogo slabije gospodari nego kod nas, s izuzetkom Nijemaca "koji su izmedju tamošnjih Srbljah, Rumunah i Hrvatah najradiniji, dakle i najimućniji". Ona piše: "Politika se sada što moguće živahnije tjera, ali, kao što u Biogradu za svoju korist, isto tako i u Pešti za magjarsku; svugdje sam opazila da se za Hrvate živahno brinu, ali samo koliko to komu od njih u prilog ide. Dosta putah sam povoda dobila pomisliti na poslovicu, koja veli 'Uzdaj se u se i u svoje kljuse', i u politici i u rieči, kao što su **braća, susjedi i sunarodnici**, to isto su na tom polju, što i **prijatelji** u nevolji. - Zato mislim: neuzdajmo se u nikoga, već nastojmo oko toga, da ostanemo svoji na svojem."[20]

Uredništvo **Gospodarskog lista** preuzima 1866. Čeh Dragutin Lambl, ravnatelj gospodarskog šumarskog učilišta u Križevcima, koji poput Vukotinovića nije bio sklon miješanju žena u gospodarska pitanja preko tiska, a možda je i zadnji Jelisavin članak izazvao dosta bure jer je istinito izvršio kritiku muških kolega.

4.

Jelisava Prasnić kao pokretačica hrvatske pučke knjige. Jelisava Prasnić je bila pristaša pučke prosvjete. Ona je, živeći u Biškupcu kod Varaždina do 1861. godine, objavila krajem 1859. u **Narodnim novinama** pismo **Glas jedne domorodkinje**, pozivajući Hrvate i osobito Hrvatice na širenje pučke knjige. "Pozivljem vrijedne rodoljube,

---

[14] **Gospodarski list**, 33, 19. VIII. 1858, str. 167. Skalar je pisao u **Gospodarskom listu**, 47, 21. XI. 1857. Vidjeti i **D. Hirc**, J. Prasnička, n.dj., str. 475-476.

[15] **Gospodarski list**, 18, 15. V. 1858, str. 75-76.

[16] **Gospodarski list**, 15, 10. IV. 1862, str. 87-89.

[17] **Gospodarski list**, 31, 31. VII. 1862, str. 157.

[18] **Gospodarski list**, 17, 30. IV. 1863, str. 71.

[19] **Gospodarski list**, 33, 18. VIII. 1864, str. 182-183.

[20] **Gospodarski list**, 48, 30. XI. 1865, str. 236.

da se složimo u društvo, pa makar svake godine barem po jednu knjigu med prosti narod naš besplatno, a nekoliko za malo novčića prodademo. Godišnjim prinescima može se dosta znatna svota pribaviti, kojom bi se namirivali troškovi za izdavanje knjiga. Da poziv svoj činom podkrijepim, evo mene odmah sa 20 for. godišnjeg prinosa." Upozorava da nikada nije u povijesti poznato takvo natjecanje naroda kakvo je danas i "na duhu silno Česi i u novo doba marljivi Slovenci krasan su nam primjer, a Magjari koji glede narodne literature ne samo da nebijahu pred nama, nego za nama, daleko nas u novo doba pretekoše."[21] Ona piše da se "... muško i žensko natieče, ko bi više položio na žertvenik domovine za izobraženje narodno, izdavanjem prostonarodnih knjigah i časopisah", te kritizira da su se naši ljudi pomirili da žive "po berdima i kojekakvimi zabitnim miestima" gdje se spokojno živi, te da se "sada imamo bojati, da će naš prostodušni i gostoljubivi narod zlo proći i pasti u nemile ruke inostranacah i kojekakovih varalicah". Naime, bježeći pred mađarizacijom i germanizacijom doista su se i sitno plemstvo i seljački živalj povukli u zabit i osamu, prepustivši razvoj trgovine i novčarstva Grcima, Židovima, Srbima, Nijemcima i drugima koji su se spretno i lagano snalazili na vodenim putovima Podunavlja, služeći se raznim jezicima koji su se tu govorili. Prasnička smatra da i pojedinac i narod mora duševno napredovati "ako neće natrag da ide", te podsjeća na već zaboravljen dopis nekog Varaždinca u **Narodnim novinama** koji se također zalagao za osnutak društva za pučku prosvjetu. Prasnička tu ideju dalje razrađuje. Ona misli da bi domoljubi trebali financirati izdavanje narodnih knjiga i jednu knjigu besplatno ili za nekoliko novčića rasturiti među narod, što bi bilo "zrno do zrna pogača", i misli kako ima dovoljno valjanih spisatelja koji bi mogli pisati. "Podajmo si dakle bratski ruke i svaki neka položi na žèrtvenik mile naše domovine dragovoljno i velikodušno svoj dar, pa će nam plemenitim uroditi plodom, i time pokažimo svietu, da nismo samo junaci na bojnom polju, što čitav sviet priznaje, nego i na polju napredka i prosviete! Evo dakle krasne prilike za svako rodoljubivo sèrdce a osobito za nas Hèrvatice, učinimo dakle rodu glas, kao što su ga i naše majke učinile! pa ćemo na taj način hrabrim našim junakom milo za drago vratiti, jer kad se mi s njimi ponosimo, dužnost nam je sveta svietu pokazati, da se i njima s nami stiditi netreba." Ljudevit Gaj, tada urednik **Narodnih novina**, popratio je članak riječima "Osobito činimo pozorno naše obćinstvo na ove zlatne rieči jedne od najvrednijih kćerih naše domovine", te i on poziva domorotkinje da se pridruže pozivu Jelisave Prasnić, "... da pokažu svietu da i dan danas Hervatice ljube svoj rod i da su vazda pripravne priteći mu u pomoć". Nada se da će se uskoro osnovati odbor pod vodstvom "gospoja Schlittenbach i Elizabete udov. Drašković ... u tu svetu svèrhu, kojega dielovanje nemože ostati najsjajnijim uspiehom neovienčano." [22]

Reakcije na taj članak bile su vrlo brojne, pa se tijekom idućih mjeseci stalno netko javljao u **Narodnim novinama**, prilažući koju forintu i s najvećim pohvalama za Prasničkin napis i njezinu ideju. Nepoznat pisac Jelisavinu ideju naziva izvanrednom, pogotovo stoga što veći dio žena teži za tuđinstvom, ali navodi i na pozitivan primjer grofice Sch(litenbach), rođene S(ermage), koja i poslije 20 godina boravka u Berlinu odlično govori hrvatski.[23] Neki B.B. iz Brdovca zove Jelisavu Prasnić "vriednom ženom" i poziva "otce domovine" da realiziraju ono "za čim dieca vaša čeznu", te obećava izdvojiti godišnje 10 forinta za tiskanje pučkih knjiga. On piše "Negledajmo na spol, dostojanstvo, smožnost, već sliedimo svaki glas, koji nas k proslavljenju imena i naroda

[21] **Narodne novine**, 269, 24. XI. 1859.

[22] J. Pasarić, Znamenita Jugoslavenka, **Ženski svijet**, 1918, 356. Prema zapisniku sjednice Matice ilirske, II, str. 244-245.

[23] **Narodne novine**, 277, 2. XII. 1859, str. 762.

našeg zove".[24] Više ljudi iz Varaždinskih toplica obavještava da je prikupilo 40 forinta, a među njima prinose su dali i Josip Bogović, kanonik Jakob Bujanić i Maksim Tuškan.[25] Neki Podravac piše 10. studenoga 1859. "Divno li mi je sèrce zaigralo, kad sam pročitao onaj krasan poziv naše mile domorodkinje gospoje Prasničke, u kojem se najkrasnije pomalja duh narodni, duh čoviekoljubja, štono plamti u sèrcu vriedne gospoje." Kritizira slab odziv pozivu i pita: "gdje je ostala naša domovina? Iz Slavonije, iz ostalih krajevah naše Hèrvatske baš ni glasa." On je pesimist i u odnosu prema ženama koje previše teže tuđinštini i misli da bi Matica hrvatska mogla pokrenuti izdanje narodne knjige, te obećava svake godine izdvojiti određenu svotu u tu svrhu.[26] Javila se i mladež sjemeništa đakovačkoga koja je skupila 17 forinta i 80 novčića, a neki J. M. piše iz Đakova ponovno krajem siječnja 1860. "Ima tomu već dugo, kako se mi nismo ničim toliko uzbudili i obradovali, koliko pozivom gospoje Prasničke. Svatko uvidja, da se na putu, koji je ona pokazala, mora daleko doći." J. M. piše da se poziv Prasničke "i po ravnoj Slavoniji razneo", te da je razgovarao i s đakovačkim biskupom Josipom Strossmayerom koji je obećao za izdavanje pučkih knjiga odmah dvije tisuća forinta, te podjednaku svotu i za sljedeću godinu, ali traži da se sastavi odbor društva koje će tu knjigu izdavati te pravila, jer "... meni je do toga stalo, da se našemu puku, pružajuć mu hranu, nepruža pomiešan otrov. Ako kod kakvih knjigah treba pomagati, najviše treba kod knjigah za puk."[27] Dopisi đakovačke crkvene mladeži potaknuli su pravo natjecanje u skupljanju sredstava za izdavanje pučkih knjiga. Zbor zagrebačke duhovne mladeži piše krajem 1859. da su oni bili prvi koji su se ushitili Jelisavinim pismom i skupili 42 forinte i 55 novčića, te žele da se što prije prijeđe s riječi na djela.[28] Dakako da ti brojni napisi nisu mogli ostati bez odjeka. Radoslav Lopašić, iz Herčića kod Bosiljeva, kaže da je prijedlog dobar i da će svake godine izdvajati za tiskanje narodnih knjiga 25 forinta, i kako bi bilo dobro da se osnuje i društvo kakvo su osnovali Slovenci u Celovcu pod nazivom Sv. Mohorja ili Mađari u Pešti Svetog Stefana.[29] Videći da je njezina ideja naišla na plodno tlo, Prasnička i 1860. objavljuje članak o potrebi pučke knjige u Hrvatskoj.[30] I opet je bilo odaziva na njezin poziv, pa je podržava i M. Sk. (vjerojatno Martin Sebok) iz Petrijanca, pišući da radi koristi sviju treba osnovati Društvo sv. Ćirila i Metoda u koje bi bili upisani i seljaci koji bi za malu članarinu besplatno dobivali primjerke knjige, ali da bi kardinal Juraj Haulik trebao postati zaštitnik toga društva kao "perva u našoj hervatsko-slavonskoj domovini cerkvena glava", te izražava nadu da će se i Srbi priključiti u to kolo, jer ni Ćiril ni Metod nisu poznavali raskolništva. Svoj dopis M. Sk. zaključuje: "I tim načinom bi se moglo kod nas ustrojiti silno društvo, koje bi neznatnom žertvom moglo s dobrim uspiehom razprostranjivati medju našim pukom keršćansku prosvietu." [31] Šest forinta daje za osnivanje pučke knjige i Ljudevit Vukotinović, urednik Gospodarskog lista.[32] Deset forinta je dala i grofica Hermina Jelačić rođ. Kristalnik[33], a Justina Thomas rođ. Paravić iz Fužina votirala je čak 20 forinta, što i ne začuđuje jer je vlastelin Polikarpus Paravić bio jedan od najbogatijih

[24] **Narodne novine**, 278, 5. XII. 1859, str. 764.
[25] **Narodne novine**, 282, 10. XII. 1859, str. 757, te 23, 28. I. 1860. Pismo Jovanovića iz Toplicah od 11. I. 1860.
[26] **Narodne novine**, 285, 14. XII. 1859, str. 783.
[27] **Narodne novine**, 288, 17. XII. 1859, str. 790. i 18, 23. I. 1860.
[28] **Narodne novine**, 292, 22. XII. 1859, str. 802.
[29] **Narodne novine**, 297, 20. XII. 1859, str. 815.
[30] **Narodne novine**, 4, 6. I. 1860, str. 11.
[31] **Narodne novine**, 8, 11. I. 1860, str. 23.
[32] **Narodne novine**, 23, 28. I. 1860.
[33] **Narodne novine**, 20, 24. I. 1860.

ljudi u Gorskom kotaru, koji je onda izgradio i kuću u Gornjem gradu u Zagrebu koju je kasnije Izidor Kršnjavi preuredio u Odjel za bogoštovlje i nastavu (Opatička 10).[34] Te je prinose primao dr. Antun Rojc i ulagao ih u Prvu hrvatsku štedionicu, te se uskoro na računu skupila dosta velika svota.

Spomenuti napisi pokazuju da je ideja Jelisave Prasnić dobro prihvaćena. No trebalo je stvoriti društvo, odnosno odbor koji bi se bavio izdavanjem knjiga. Budući da Zemaljska vlada nije bila sklona odobriti pravila nekom posebnom društvu, Jelisava, a vjerojatno još više njezin brat, Vatroslav, koji je bio utemeljitelj Matice ilirske od 1854, te član gospodarskog odbora istog društva od 1863. do 1865. godine, potiču svoje prijatelje u Matici da Matica ilirska preuzme taj posao. Na skupštini Matice ilirske 22. travnja 1860. Ivan Mažuranić je izložio prijedlog Prasničke i predložio da se ponovno uputi u narod poziv za skupljanje novih novčanih sredstava za pučku knjigu te naglasio kako se osjeća potreba za izdavanjem popularne povjesnice naroda hrvatskoga bez koje je pojedinac izgubljen. Osim toga, predložio je da se raspiše nagrada za izradu takva djela koje bi trebalo biti završeno za dvije godine i tiskano u 15 do 25 tiskarskih araka. Mažuranić je predložio da se od skupljenih sredstava odmah počne tiskati knjiga te da se po arku plaća 20 forinta. Uskoro zatim počele su se tiskati prve knjige. Godine 1860. objavljena je knjiga Ivana Perkovca *Pojavi u zraku* (Zagreb, 1860) u 8 000 primjeraka, zatim Kačićev *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* u 4 000 primjeraka i Kampeovo djelo *Otkriće Amerika,* koje su preveli Božidar Budnjački i Tade Smičiklas. Za tiskanje novih knjiga i Strossmayer je votirao 2 000 forinta, zatim grad Kraljevica 50 forinta, činovnici vlastelinstva đakovačkog 50, Zbor duhovne mladeži u Zagrebu isto toliko, a Prasnička, zadovoljna što su se pučke knjige počele tiskati, postala je utemeljiteljicom društva, votiravši u zakladu oveću svotu.[35] Ona ponovno upućuje u narod apel za novo prikupljanje sredstava, pišući da "hore ne ima" i da treba objavljivati knjige u sklopu Matice ilirske do osnutka samostalnoga ženskog društva.[36]

No do 1863. početno oduševljenje je splasnulo. Skupljeni se novac potrošio, pa Vatroslav Jagić piše da je Matica ilirska morala dignuti zajam od dvije tisuće forinta za dalje tiskanje pučkih knjiga, te da je stoga zapala u gubitak, a 25. travnja 1863. Matičin odbor je odlučio prekinuti daljnje izdavanje pučkih knjiga. No Matica ilirska, koja se od 1873. zvala Matica hrvatska, tek je 1876. dala novac koji se zadržao u spomenutom fondu Društvu Sv. Jeronima.

Prasnička je u međuvremenu pokrenula novo prikupljanje sredstava, i 1874. predaje novostvorenu glavnicu Društvu sv. Jeronima, osnovanom 1868. godine, koje je imalo više dodira sa selom. Uz neznatnu cijenu od pet krajcara počele su se tiskati jeftine i poučne pučke knjige, pa je u toj seriji objavljeno do danas više od 500 naslova.

5.

Jelisava Prasnić kao savjetodavac žena u Zagrebu i okolici za obradu vrta i voćnjaka. Krajem 1861. Jelisava Prasnić se preselila u Zagreb u Vlašku ulicu 56, te je tu svoj veliki vrt uredila kao pokušalište za povrće i voće, pa su k njoj rado svraćale i purgerice i seljanke iz okolice, jer je svakoga lijepo primila i savjetovala u gospodarskim stvarima. Prasnička je do tada stekla zamjetno iskustvo u radu u poljoprivredi, jer je plemstvo bilo ono koje je primjenjivalo racionalizatorske metode, pa je tako postupalo i Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo kojemu je Prasnička bila član. No slaba povezanost

[34] **Narodne novine**, 11, 14. I. 1860, str. 31.
[35] **Narodne novine**, 20, 24. I. 1860.
[36] **Pasarić**, n.dj., 358-359. Prasničkino pismo Matici ilirskoj od 1. VI. 1860.

hrvatskih prostora sa svjetskim tržištem vukla je i plemstvo i seljaštvo u siromaštvo, kojemu nisu znali lijeka, jer se modernizacija države provodila na račun poreza koji rastu a koje ne prati mogućnost uvećanja zarade ni seljaštva i plemstva. Prema Cvijićkinim istraživanjima, Jelisava Prasnić je s galerije pratila i rad Hrvatskoga sabora u Zagrebu, a posjećivala je i zajednički Hrvatsko-ugarski sabor u Pešti.[37]

6.

Sudjelovanje Jelisave Prasnić na Prvoj dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj izložbi 1864. godine. Godine 1864. priređena je u Zagrebu prva gospodarska izložba koja je trebala izložiti proizvode sa čitavog hrvatskoga područja i koja je trebala pomoći Hrvatskoj da se lakše uklopi u svjetske tržišne tijekove. Na toj je izložbi Jelisava Prasnić organizirala natjecanje građanskih, purgerskih i seljačkih žena u pečenju kruha. Ona je pobijedila, a nakon natjecanja priznala je da je kruh mijesila sirutkom, što mu je dalo svježinu tijekom više dana.[38] U to je vrijeme svilarstvo potpuno napustila, iako su čak tri razreda na izložbi izložila tekstilne i svilom vezene radove.

7.

Jelisava Prasnić gospodarska je iskustva stjecala na putovanjima. Materijalno dosta dobro osigurana, voljela je putovati. Obilazila je veleposjede, sela i trgovišta, dijelila savjete i vraćala se nakon nekog vremena ponovno na to područje da vidi kako se njezini savjeti prihvaćaju i provode. Već smo opisali njezin put Slavonijom, Srijemom, Srbijom, Banatom i Mađarskom 1865. godine.

Na tim je putovanjima uvijek svraćala župnicima. Kanonik Ivan Antunović iz Kaloče (kasnije biskup) sjećao se susreta s Prasničkom kao izuzetnog događaja, te joj je 23. prosinca 1872. pisao pun divljenja, želeći da sve slavenske općine u Bačkoj, Banatu i Baranji imaju takvu mecenatkinju. On piše: "Gospojo, Vi ste mene silno obradovali, Vi ste meni duha toliko ulili, da ću valjda više koju godinu ustrajati." [39]

8.

Jelisava Prasnić posjećuje gospodarsku izložbu u Švicarskoj 1867. godine i razgledava Tirol. Prasničku je delegirala uprava Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva da posjeti gospodarsku izložbu u Bernu 1867. Budući da je odlično govorila njemački, Švicarcima je razjasnila kako Hrvatska nije "madžarska pusta", što su oni mislili, te je, rastvorivši pred njima zemljopisnu kartu, označila crvenom tintom hrvatske granice. Njezino je "Evangjelje" bilo: "Zemlja se može potlačiti, može se bezdušno izrabiti, ali se ne može uništiti, jer je u njenoj utrobi nepresušivo vrelo snage i sokova." Ona je o svom putu 18. listopada 1867. podnijela opširan izvještaj o tome kako je putovala preko Beča, Salzburga, Bavarske i Švicarske do Berna, te natrag preko Voralberga, Tirola i Koruške preko Maribora do Zagreba. Ona piše: "Na poduzetom putu praćena gorućom željom, da uzmognem čim više moguće miloj domovini koristiti, svu sam jedino pomnju obratila na predmete gospodarstva se tičuće, te bilježnicom u ruci motrih i bilježih, te sravnjivam naše sa njihovim podnebljem, njihove uredbe i običaje s našimi, a bilježila sam točno sve što sam scienila, da bi moglo biti koristno za našu zanemarenu domo-

[37] **A. Kassowich-Cvijić**, Pokretačica, n.dj., str. 94 - sjećanja gđe Metzger rođ. Kopetzky iz Vlaške ulice 54.

[38] Isto.

[39] Isto, str. 95. Objavljeno je čitavo pismo.

vinu." Prihvatila je i poziv dr. Vjekoslava Streckera kraj Berna te je dva puta razgledala na sajmu "bielo-crvenu ili sasvim" crvenu stoku, vjerojatno simentalsku pasminu krava, a proučila je i kako se stoka uzgaja u jednom zavodu za stoku. Pogodivši među kravama u zavodu koje su najbolje, oduševila je upravnika koji je izjavio da kod njih žene nisu tako dobro upoznate s gospodarstvom. Iz Berna je na poštanskim kolima otputovala u Berneroberland i Bregenzer Wald i svugdje je bilježila svoja opažanja. Opazila je da se osobita pažnja posvećuje uzgoju trave koja se kosi i po tri puta na godinu, a livade se gnoje, te da se stoka napasa samo ondje gdje nema mogućnosti košnje, jer je svugdje već prevladalo stajsko stočarstvo. Osim toga, uočila je da cijena stoci svugdje raste, pa prognozira da se i mi moramo pripremiti za dolazak stranih trgovaca, jer ćemo "tim novcem naš porez namiriti", jer "...kad bi u nas bilo kao što nije, mogli bi se mi sa svimi gore navedenimi pokrajinami natjecati, jer nas je božja ruka mnogo više nadarila nego njih." Jelisava Prasnić izvještava i o vinogradarstvu, te spominje najpoznatije vinograde. Kaže da nigdje nije vidjela lozu obrezanu po Holbrenkovu načinu koji se kod nas primjenjuje, te da se vinogradi tri puta u godini prekopavaju i nemaju korova. Osobito je bila impresionirana vinogradom majora Antuna Beatriksa Begga u Bregenzu na Voralbergu. Prasnička misli da bi hrvatsko vino moglo imati prođu u Švicarskoj. Izvještava i o šumama, koje se uzorno njeguju, jer je drvo veoma skupo, pa se točno određuje što se može sjeći, a onda se vrlo racionalno dijeli utržak iz općinskih šuma. Ona misli kako bi se sličan postupak pri sjeći, tj. državni nadzor mogao primijeniti i u nas, čime bi se "griešnom haračenju šumah na put stalo".[40] Bila je impresionirana pravljenjem jogurta u Švicarskoj, te je donijela uzorak i jogurta i mliječne kiseline zagrebačkom Gospodarskom društvu koje je uzorak poslalo Dragutinu Lamblu, ravnatelju križevačke gospodarske škole, da ga, kao ravnatelj gospodarskih škola i zavodskog stočarstva u Hrvatskoj, ocijeni. Međutim, Lambl ne samo da do 1873. nije ocijenio uzorak, već je i napao Prasničku jer je njemu sirenje poznato i da to nije nikakva novina, odnosno da je njezin trud bio uzaludan. No, unatoč tome, nije nikada uveo u praksu pravljenje jogurta na križevačkoj školi.

9.

Posjet Jelisave Prasnić velikoj bečkoj izložbi 1873. godine. Godine 1873. Jelisava je posjetila veliku bečku izložbu i prva napisala porazan izvještaj o odnosu organizatora prema izlagačima iz Hrvatske, kojih je bilo vrlo malo ili ih i nije bilo, iako je Ljudevit Vukotinović bio na čelu izložbenog odbora za Hrvatsku i Slavoniju, i obećao ne samo besplatan prijevoz izložaka do Beča već i poseban hrvatski paviljon. No što se desilo? Problema je bilo već od samog početka jer se javilo previše izlagača, pa se morao izgraditi poseban paviljon u kojem i opet nisu našli mjesta svi izlagači. Većina izložaka iz Hrvatske završila je u skladištu koje se počelo graditi još 1871. godine, kada je austrijska vlada za to votirala dosta velika sredstva.

Izložba je bila velik poraz za Hrvatsku, i pokazala je kako je Hrvatska nakon sklapanja Hrvatsko-ugarske nagodbe gospodarski posve zapostavljena. Dvojica potpredsjednika hrvatskog izložbenog odbora Franjo Pokorny iz Zagreba i Lay iz Osijeka povukli su se iz Organizatorskog odbora, ali su sami na izložbi ipak dobili istaknuto mjesto, pa je car pohvalio Pokornyjeve izloške. Isto je bilo i s Layem koji je izložio zbirku

[40] **Gospodarski list**, 43, 24. X. 1867, str. 240-242. - J. Prasnička, Izložba mliečih proizvodah u Bernu.; isto, 52, 26. XII. 1867, str. 286. Za izvještaj Mijo Krešić i Petar Zoričić izručili su joj pismenu zahvalu, a oni su također bili u Bernu. **A. Kassowicz-Cvijić**, Jedna sasvim zaboravljena žena, n.dj.

narodnih pletiva. Nakon povlačenja Pokornoga i Laya, u odbor su naknadno bili izabrani Vladimir Krešić i Franjo Res, no prekasno da pomognu ostalim izlagačima iz Hrvatske. Hrvatska je dobila veliku pouku, tj. da bez gospodarske samostalnosti nema uspjeha ni trgovine, što se osjećalo sve do 1891. godine. Tada je Hrvatska ponovno našla snage da se eksponira u priređivanju vlastite gospodarske izložbe u Zagrebu.

Jelisava Prasnić je u **Gospodarskom listu** objavila članak "Sa svietske izložbe".[41] U tom je članku pobijala Vukotinovićev službeni izvještaj u **Gospodarskom listu** od 3. srpnja o tome da je ona dobila potporu Zemaljske vlade za putovanje u Beč. Piše kako je doista još u proljeće 1873. zamolila izložbeni odbor da joj pomogne da što bolje pogleda izložbu, a osobito one izloške koji "spadaju na žensko kućanstvo, pa da ih pobilježi i našim gospodaricama prijavi", misleći pritom vjerojatno na praktične predmete, ali i na narodnu nošnju kojom se bavila. No izložbeni odbor, u kojem su bili Vukotinović, Lay i Pokorny, nije joj uopće odgovorio. Sudjelovanje Hrvatske na izložbi označila je kao "sramotno", te da krivci za to nisu samo pojedinci, već svi, pa "doklegod budemo čekali, da drugi što za nas urade, dotle ćemo uviek zlo prolaziti". Ona piše kako je izložba mjesto sveopćeg natjecanja, "gdje svaki za svojom korišću ide, neobaziruć se na ničiju štetu. Tko si je želio nas na toj izložbi poniziti, taj se može iz dna duše radovati, jer mu je to uspjelo, a nam nepreostaje drugo, već izbaviti što se još izbaviti dade". Savjetuje da i drugi pogledaju izložbu jer posjet izložbi i nije tako skup, pogotovo stoga što stručnjak za četiri ili pet dana može mnogo naučiti iz svoje struke. Ona upućuje na razgledavanje paviljona nadvojvode Albrechta, nadvojvode Koburga i kneza Švarcenberga, gdje se vidi kako treba izloške izložiti. Posjetitelje upućuje i u Klosterneuburg, kamo se može stići željeznicom Franje Josipa u drugom razredu za 54 novčića, a u trećem za samo 36 novčića, i gdje vinogradari mogu svašta vidjeti, a osobito kako je tu vinogradar barun Babo na goloj pećini nasadio krasne vinograde i kako je postigao krasne uspjehe. Prasnička piše da je dva puta tamo putovala, jer se željela susresti s Babom, a on je kod kuće samo u subotu i nedjelju. Ondje je prvi put vidjela sumporenje bačava, te su joj klosterneuborški vinogradarski stručnjaci prodali jednu kutiju sumpora kojom se od plijesni oboljela loza može izliječiti. Kupila je i jednu nategu za vino, te piše da bi "oboje veoma rado Gospodarskom društvu na ogled poklonila, kad bi znala, da nebi bez svakog uvaženja i spomena ostalo, kao što je njekoć sgušteno mlijeko što ga je iz Švajcarske doniela i odboru gospodarskog društva na prosudjenje predala".

Zanimljivo je da je Lambl Hrvatima prešutio istinu o tome kako su prošli na izložbi. Hrvatska je u tom razdoblju gospodarski bila zanemarena i gotovo "skrivena" od pogleda svijeta.

Na Jelisavin članak oglasila se jedna "gospodarica" u **Narodnim novinama**, prigovorivši joj što se "odvažila putovati u Beč" i Korneuburg odakle nije donijela ništa novo, umjesto da se ponaša kao i druge žene. Iz cijelog pisma odiše ljubomora. "Mi, kojim nije sudjeno putovati po izložbah, neimamo dakle neposredno ni koristi ni štete od bečke izložbe i morat ćemo se zadovoljiti sa svojim kućanstvom koje nas na sukroman život veže te je prema javnomu djelovanju mužkaracah plemenitije, čim je više zaklonjeno, kao što je zrno plemenitije od ljupine, jezgra plemenitija od kore".[42] Međutim T. je u **Gospodarskom listu** podupro Jelisavu, slažući se s njezinim mišljenjem da je Hrvatska na izložbi bila posve marginalizirana i da je Prasnička s pravom upozorila na napredno gospodarstvo u Klosterneuburgu. On podržava napore Prasničke jer "...bio gospodar ili gospodarica, kojim materijalna korist, ponos i slava naroda na srcu

[41] **Gospodarski list**, 31, 31. VII. 1873.
[42] **Narodne novine**, 184, 11. VIII. 1873.

leži, oni nesmiju samo na neposrednu (svoju) nego i na posrednu - obću zemaljsku korist i štetu gledati. Bio hrvatski gospodar ili gospodarica, nebi im imalo svejedno biti, je li Hrvatska na bečkoj izložbi proslavljena ili ponižena. Pod svrhu: bio ti gospodar ili gospodarica, svakomu je, ako želi svojemu narodu dobro, dužnost da prihvati svaku zgodu, gdje bi nešta naučiti i tim svojemu narodu koristiti mogli - to mi zovemo zrno plemenitije od lupine, jezgra plemenitija od kore".[43] I na to je stigao dopis "Jedne te iste", koja pita zašto T. štiti Prasničku koja je "nekad bila čuvena" [44], te na taj način ubija volju svakoj ženi da se miješa u javne gospodarstvene poslove. Rugalica je pogodila cilj i za dugo se vremena ni jedna žena nije javila gospodarskim člankom niti u **Gospodarskom listu** niti u **Narodnim novinama**.

10.

Jelisava Prasnić na izložbi u Zagrebu 1891. godine. Jelisava je još dočekala i veliku zagrebačku jubilarnu izložbu 1891. godine, postavljenu u povodu polstoljetnog rada Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva. Na izložbi je izabrana za članicu Odbora za kućni obrt. Još svježa duha, vodila je po izložbi strance, potičući njihovu želju da stvore jače trgovačke veze s Hrvatskom, pa ju je Izvršni odbor i odlikovao velikom kolajnom.

Čini se da je napisala i knjigu **Kućanstvo za djevojke i žene iz naroda**, ali, nažalost, nisam uspjela pronaći nijedan primjerak te knjige koja je svakako prvi hrvatski gospodarski priručnik za žene.[45]

Prasnička nije zagovarala sudjelovanje žena u demonstracijama i javnim političkim istupima. Govorila je "Ženska neka je politika u tome, da svaka žena sitnim svojim sredstvima pripomogne do blagostanja u domovini!"[46]

11.

Jelisava Prasnić kao dobročiniteljica. Bila je poznata kao velika dobročiniteljica puka. Kada su kršćani tijekom protuturskog ustanka 1862. u južnoj Hercegovini jako stradali, Prasnička je prva uputila poziv za pomoć, nadajući se "da će se cijela Hrvatska odmah odazvati", te je sama dala 50 forinta i nekoliko funti starog platna.[47] Međutim, njezino nadanje da će se odmah osnovati odbori koji će prikupljati sredstva nije se ostvarilo. Ipak, nekoliko dana nakon njezina poziva, zagrebačke gospođe Ljudmila Dutković, Hopler, Maržik, Mrazović, Gaj, Krešić, Muhić i Canjuga osnovale su odbor za skupljanje pomoći, pa je za nekoliko dana skupljeno 500 forinta, a do 5. kolovoza čak 3 000 forinta, od čega na koncertu tisuću forinta; đakovački biskup Strossmayer je dao stotinu dukata, uputivši osnovanom odboru opširno pismo.[48] Nepoznati autor, najvjerojatnije Janko Jurković, napisao je tih dana u **Pozoru** članak "Žensko pitanje", pripisavši tu inicijativu Prasničkoj. Pozvao je žene da se okupe u "Krasno kolo" ili

---

[43] **Gospodarski list**, 34, 21. VIII. 1873.
[44] **Narodne novine**, 195, 26. VIII. 1873.
[45] **A. Kassowitz-Cvijić**, Pokretačica, n.dj., str. 95.
[46] Isto.
[47] **Pozor**, 154, 7. VII. 1862. Poziv je napisan u Biškupcu 1. srpnja 1862. pri čemu Prasnička spominje da je u **Pozoru** br. 148, 30. VI. 1862. navedeno da su neke žene pojedinačno dale neku pomoć.
[48] **Pozor**, 156, 9. VII; 161, 15. VII; 165, 19. VII; 177, 2. VIII. 1862.

"Lijepi vijenac", da se i među ženama širi "duh hrvatske narodnosti" te da se s istom revnošću s kojom se zalažu za ranjene Hrvate i Crnogorce zauzmu i "za blagostanje vlastitih sinova i kćeri".[49]

Jelisava Prasnić je pomogla i mnogom kalfi da otvori obrtničku radionicu, đacima je plaćala hranu, knjige za školovanje i ispitne pristojbe, a Hrvatsko sveučilište je redovito pomagala prinosima. Znatnim sredstvima pomagala je i Hrvatsko pjevačko društvo Kolo, smatrajući da se pjesmom širi domoljubna riječ.

Njezino je ime često među utemeljiteljima određenih dobrotvornih društava, no odbila je predsjedništvo u Gospojinskom klubu, smatrajući tada da ne treba stvarati posebna ženska društva već da treba izboriti ženama ravnopravan položaj u natjecanju s muškarcima. Oko 1890. godine bila je i članicom upravnog odbora Deželićeva društva za obuvanje i odijevanje školske djece Dobrotvor. Živjela je u Zagrebu i 1883. je podnijela molbu na gradsko zastupstvo za zavičajnost, pa je zastupstvo povoljno riješilo njezinu molbu na sjednici 28. studenoga 1883. [50]

Umrla je 17. veljače 1894. i pokopana je na Mirogoju 19. veljače, a predstavnici mnogih društava su je ispratili na posljednji počinak.

12.

Josip Pasarić nazvao je Jelisavu Prasnić "Jugoslavenkom", a neki su je nazivali "Ilirkinjom". Međutim, Jelisava Prasnić sebe nikada ne naziva ničim drugim nego Hrvaticom i Slavenkom, pa je treba, poštujući to, nazvati prvom gospodarskom spisateljicom u Hrvata, odnosno jednom od prvih kod Slavena. Motiv svih njezinih akcija je težnja za poboljšanjem života primjenom boljih metoda gospodarenja u poljoprivredi i spoznaja i populariziranje onoga što je bilo najbolje u njezino vrijeme. Njezinu potpunu aktivnost vjerojatno nećemo nikada spoznati, ali i na osnovi ovoga što je rečeno u ovom radu možemo zaključiti kako je Prasnička vrijedna spomena i zapamćenja. Djelovala je i na gospodarskome i na humanitarnome polju, pokazujući ženama svog vremena put kojim mogu i moraju krenuti, unatoč nerazumijevanju sredine, za ravnopravno uključivanje žena u društvo.

---

[49] Prema **J. Pasariću**, n.dj.

[50] Povijesni arhiv Zagreb, knjiga zavičajnika, br. 4016. Prasnička je podnijela molbu pod br. 25511, a molba je povoljno riješena i brojem 1371 od 1884. obaviješteno općinsko poglavarstvo u Bednji, gdje je Prasnička ranije imala zavičajnost.

Broj 30. U Zagrebu, 20. listopada 1894. Tečaj XXXV.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo „Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga zbora".

i

„Saveza hrv. učiteljskih društava".

„Napredak" izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Cijena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredništvu „Napretka", novci pako: Upravi „Napretka" (Kaptolska učiona.) — Nefrankovani listovi ne primaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Jelisava Prasnička, uzor-domorodkinja.

Spomen-list od **Dragutina Hirca.**

Bijah u tuđini, kad su me zagrebačke novine iznenadile, da je rodoljubno srce vrle ove Hrvatice prestalo kucati.

Jelisava Prasnička preminula je u Zagrebu 17. veljače u lijepoj starosti od 75 godina zaslužnoga svoga živovanja. Sahraniše ju 19. istoga mjeseca uz brojno saučešće građanskih i književnih krugova hrvatskih. Godine 1892. prvi sam puta s tom biser-ženom razgovarao, kad me je posjetnicom umolila bila, da ju posjetim. Raspreo se među ostalim i razgovor o našoj knjizi i tom je prilikom osobito isticala ilirsko doba i oko joj zasjalo neobičnim sjajem. Slušao sam tu rodoljubnu gospođu pomno, slušao ju s osobitom nasladom, jer si Prasničkova svojim otadžbeničkim i požrtvovnim radom u našoj književnosti postavila trajan spomenik. Već godine 1859. napisala je u „Narodnim Novinama" proglas za sabiranje prinosa, da se osnuje „društvo za pučku knjigu".

„Pozivljem vrijedne rodoljube, da se složimo u društvo, pa makar svake godine barem po jednu knjigu med prosti narod naš besplatno, a nekoliko za malo novčića prodademo. Godišnjim prinescima može se dosta znatna svota pribaviti, kojom bi se namirivali troškovi za izdavanje knjiga. Da poziv svoj činom podkrijepim, evo mene odmah sa 20 for. godišnjeg prinosa."

Napisavši ovaj proglas, nije pokojnica u svom rodoljubivom radu i nastojanju sustala, već je odista i sabrala lijepu svotu za izdavanje pučkih knjiga, koja je kao posebna zaklada predana „Matici ilirskoj", koja je preuzela

 Acta hist.-oecon., vol. 23-24, (1996-97), str. 107-120

JELISAVA PRASNIC, ERSTE WIRTSCHAFTSVERFASSERIN IN KROATIEN (OREHOVICA 1816 - ZAGREB, 17. 02. 1894)

Jelisava Prasnic the First Economy Authoress in Croatia (Orehovica 1816 - Zagreb, 17. 02. 1894)

Jelisava Prasnic war erste Wirtschaftsverfasserin in Kroatien. Geboren wurde sie als Tochter von Josip Bertić und Regina aus der Familie Gregoricija. Sie heiratete Franjo Prasnicki, den Kastellan des Herrensitzes in Gornja Bedekovcina, später Verwalter des erzbischöflichen Gutes Gradec bei Vrbovec. Die Prasnic's pachteten später ein kleines Gut in Biskupec bei Varazdin und hier lebte Jelisava bis zum Jahr 1862, indem sie versuchte, fortschrittliche Wirtschaft zu führen und den Seidenspinner zu züchten. Von 1853 bis zum 1865 meldet sie sich mit Ihren Artikeln in **Gospodarski list** (Wirtschaftsblatt) und das Blatt folgt auch ihre Teilnahme an der Landwirtschaftlichen Ausstellung in Zagreb im Jahre 1853 sowie andere Ausstellungen bis zum Jahr 1891. Im Jahre 1859 initiert Prasnicka eine Aktion zur Veröffentlichung billiger Volksbücher für das Volk, was dann auch in den Ausgaben von Matica ilirska bzw. Društvo Sv. Jeronima (Gesellschfat des Hl. Jeronim) realisiert war. Nachdem Sie nach Zagreb umgezogen ist, lehrt sie Frauen Wirtschaft und, um möglichst viel Wissen anzueignen, reist sie sehr viel, mehrmals in einen und denselben Ort. Sie hat das gesamte Nordkroatien, einen Teil Serbiens bis Bazijas, Banat bis Temesvar, grösseren Teil Ungarns, Tirol und Steiermark sowie die Schweiz bereist. Auf diesen Reisen schreibt sie ihre Eindrucke nieder und berichtet an die Wirtschaftliche Gesellschaft über ihre Kenntnisse vom Gebiet der Viehzucht, Weinbau, Wiesenbau, Forstkultur, aber auch über die Aussichten, die Kroatien haben könnte, wenn es sich auf den Export seiner Erzeugnisse orientieren würde. Dabei hat sie darauf hingewiesen, dass Kroatien von der Natur grosses Reichtum beschert bekam. Jelisava Prasnic war auch grosse Wohltäterin und hat materiell jedem geholfen, der die Hilfe nötig hatte.